

Molnár Pál

Puszt Tibor kapta az idei Szkíta Aranyszarvas-díjat

Ebben az évben XVI. alkalommal adták át az erkölcsileg legrangosabb magyar film-elismerésként emlegetett Szkíta Aranyszarvas-díjat. A kitüntetést ez alkalommal Puszt Tibor filmrendező, producer vette át március 20-án a budapesti Filmes Házban. Laudációt a díj társalapítója, Molnár Pál, a Balassi Kard Művészeti Alapítvány elnöke mondott.

„A szabadság illúziója egészen addig tart, amíg hasznot hoz. Attól a perctől kezdve, hogy túl költségesse válik az illúzió további fenntartása, lebontják a díszletet, elvonják a háttérfüggönnyet, és láthatóvá válik a színház csupasz téglafala” – vallotta Frank Zappa.

Alighanem az amerikai filmmogul által csupasz téglafalnak nevezett mélyvalóság az, amelyet Puszt Tibor alkotásai mindig is láttatni akartak, látni segítettek. Dokumentumfilmjei fénytel mutatnak a téglafalra, még azt is láttatják, hogy egy-egy téglafal nem feltétlenül csúnya: benne lehet a mester szakértelme és szépérzéke is.

Puszt Tibor 67 éves filmművész játékfilmek rendezőjeként, dokumentumfilmek alkotójaként, producereként és filmes fesztiválok, találkozók szervezőjeként színesítette a magyar filmvilágot az utóbbi csaknem fél évszázadban. Együtt dolgozott olyan művészekkel, mint Temessy Hédi, Raksányi Gellért, Szabó Sándor, Kubik Anna, Jancsó Miklós, Sándor Pál, Makk Károly, Mészáros Márta, Fazekas Lajos.

A Színház és Filmművészeti Főiskola 1985-ben történő elvégzése után a művész elősegítette a filmes rendszerváltozást, többek közt azzal, hogy az 1988-ban első produkciós céggé alakult a Filmex Kft. ügyvezető igazgatójaként tevékenykedett. 1989-ben producereként vezette az első nem állami filmként gyártott hosszú dokumentumfilm létrehozását, az apajpusztai környezetszennyezést bemutató, Magyar József által rendezett *Lovas ünnep* megalkotását.

Itt, ha nem is rendezőként, de reflektorfénybe helyezte a díszletek mögötti nyers téglafalat. Rendezői pályája a rendszerváltozás után indult. 1992-ben *A golyák mindig visszatérnek* címmel alkotta első játékfilmjét, óriási nemzetközi sikerrel. Az 1956 emlékéhez kapcsolódó mű egyetlen évben – 1994-ben – három trófeát is Magyarországra

Puszt Tibor játék- és dokumentumfilmek alkotója, producer és filmes fesztiválok, találkozók szervezője 1985-ben diplomázott a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, majd az 1988-ban első produkciós céggé alakult Filmex Kft. ügyvezető igazgatója volt. 1989-ben producereként működött közre az első nem állami filmként gyártott hosszú dokumentumfilm, az apajpusztai környezetszennyezésről szóló, Magyar József által rendezett *Lovas ünnep* elkészítésében.

hozott: Berlinben Nomináció-díjat, Chicagóban Nagydíjat, Tuniszban Rendezői díjat vehetett át a művész.

A történet Fekete István művéből való, s felszínre hozza a családtagok egymáshoz fűződő, áldozatkész szeretetét, az 56-os forradalom reményt keltő, majd szomorúságba forduló valóságát, s felragyogtatja a mítoszokból is, tájszeretetből is táplálkozó hazaszeretetet.

1999-ben *Imre filmje* címmel alkotott mozit, majd 2001-ben egy fájdalmas erdélyi témát feldolgozó erdélyi film, az *Ibrinkó* következett. Ez utóbbi alkotásban is a mese, a táj, az emberi érzések nemes ötvöze ad mintázatot az élet szép díszletei mögötti sajgó megalkuvásokról.

A Szkíta Aranyszarvas-díjjal jutalmazott Jeli Ferencsel közösen rendezték a *Sínejárók* című alkotást 2006-ban. Kisiklott sorsok nyomora és szépsége töltötte ki a filmkockákat, remek színészi teljesítményekkel. Egy mikrovilág mutatta be az univerzum kérlelhetetlenségét, vakvágányra taszító erejét.

És már 2010 után került vászonra – dvd-kazettára – a *Bedobozolt kacatok*, emberi sorsok féltett, feledett, egy-egy legendát életre keltő vagy örökre feledésben hagyó limlomain.

A dokumentumfilmek lajstroma hosszabb: 1984-es évszám kapcsolódik a *Mesél a Filmgyár* című alkotáshoz, és több más között készült két filmes portré, *Filmsámán* címmel Zolnay Pálról, majd *Illúziók* címmel Jancsó Miklósról. Puszt Tibor a jelek szerint törekedett – törekszik – arra, hogy mesterei ne csak mesterműveikkel hagyjanak nyomot az utókornak. Többé vagy kevésbé saját személyiségüket is fedjék fel, mutassák meg a későbbi nemzedékeknek emberi arcukat.

Jeles év a 2004-es, ekkor *Kardtársak* címmel egy irodalmi díj történetét e sorok jelen elmondójával együttműködve dolgozta fel. Nagy Gáspár briliáns költő is szerepel benne, később, 2008-ban e műért Balassi-emlékérmét vehetett át – ő az egyetlen Balassi-érmes filmrendező a glóbuszon.

A további portrék már ebben az évezredben készültek: *Elillanó évek* címmel Csurka Istvánról, *Isten igájában* címmel Nyíró Józsefről, *Virradat* címmel Szabó Dezsőről.

Hát igen: ezeknek az íróknak a filmen való megörökítéséhez jelentős civil kurázsiz kellett akkor – és kellene ma is. Nyíró Józsefhez például épp akkor nyúlt, amikor talán a legvadabb volt a hisztériakeltés az erdélyi író ellen államhatáron túl, és államhatáron innen is. A Csurka Istvánról készült filmjéért sem remélhetett hivatalos díjat, és a Szabó Dezső-i életmű filmre viteléért sem feltétlenül hívnak meg egy-egy rendezőt a Lajtán túlra vagy éppen Los Angeles híres, déli városrészébe.

Ezekkel az alkotásokkal Puszt Tibor egyfajta küldetést teljesített, többek közt ezért is törekedett művészi csúcsmínőségre. Noha civil kurázsit nem igényelt, de ugyancsak küldetéses film a *Mecénás* címmel Mihály Gábor szobrászművészről szóló alkotás. Ebben a műben Puszt olyan művészi magatartást ábrázol, amely nemes makacssággal őrzi, és fogában tartva viszi át a túlsó partra az értékeket. Az értékeket, amelyeket a

valódi Európát megalkotó Michelangelo, Bosch, Dürer vagy magyar részről Mátyás király, Balassi, Pázmány képviselt, s amelyeket furcsa fordulatként: a kufárok vertek ki a templomból.

Díszlettervezőként is alkotott Puszt Tibor számos filmben, 2006-ban például a *Millennium szobrászáról*, Zala Györgyről szóló film számára; ezt Gál Anasztázia rendezte. Itt megint egy olyan alakot elevenített meg a művészgárda, amely alakot lát-szólag lehetetlen elfelejteni, hiszen remekművei között koszorúznak államférfiak, fényképezkednek turisták, hömpölyögnek buszok, autók, mégis, a szobrász neve ismeretlen, személye körül a kultusz egy jelenleg egy másik államhoz tartozó városban, Lendván él, pislákol, Budapesten közöny borítja.

Fontos tudni Puszt Tibor eddigi életművéről, hogy producerként fél tucat filmet jegyzett, köztük egy Jancsó-filmet is, az *Isten hátrafelé megy* címűt a kilencvenes évek elején. Ebben a politikai abszurdban egészen különleges szereplő csapat toborzódott össze, és noha azt hihetnénk, hogy a túlzások néha elragadták az alkotókat, ha a mai választási kampány abszurdításait látjuk, újabb film megszervezésére bátoríthatnánk a producereket.

Rendezvényei közül a *Moholy Filmfesztivált* kell mindenképp megemlíteni, ez a dokumentumfilm-verseny 1999–2006 között zajlott, számos fiatal magyar filmet juttatott közönséghez és szakmai elismeréshez. Én magam a Moholy Fesztivál idejében kerültem kapcsolatba Tiborral, és emlékezetes élményekhez jutottam a nekem is értékelésre kiosztott filmek révén.

Lényeges különösen egy filmrendező esetében, hogy akikkel együtt alkotott, azoknak milyen alkalmat adott tehetségük felragyogtatására. Itt mindenképp fontos Temessy Hédi példáját elővennünk, hiszen egy kiemelkedő színésznő legjobb filmes teljesítményének jegyzi a filmtörténet azt a szerepet, amelyet Puszt Tibor filmjében, *A gólyák mindig visszatérnek* című alkotásban mutatott. Temessy Hédi nagyon jól érezte magát ebben a rendezői környezetben, és éppen az ő játéka is kellett ahhoz, hogy a film külföldről nagydíjat, külön díjat is hazahozzon. Ennek a szerepnek is köszönhetette, hogy noha a magyar filmgyártás akkoriban takarékon működött, Temessy Hédi e film után több főszerepet is kapott.

Puszt Tibor több műfajban gyakorolt filmművészete hozzásegít minket ahhoz, hogy kíváncsiság ébredjen bennünk a díszlet és a háttérfüggöny mögötti világra is, amely nem feltétlenül csúnya, vagy csak csúnya. Puszt filmjeiben a szépség mindig jelen van, bár szinte soha nem hollywoodi tündöklésben. Puszt nagyon is közép-európai, és talán ezért is juttatja eszembe Milos Forman egyik meglátását. Eszerint: „A szép dolgok bátorítanak, hogy versengjünk velük, de a legnagyobb ösztönző az, ami bosszantja az embert.”

(Elhangzott 2018. március 20-án a budapesti Filmes Házban)

Deák László

Kilencven sor édesanyám emlékére

Magába vonz a fény, egy fotográfia, Egyetlen kép, melyért valaha összegyűlt
Nagyapám, neje, két lánya és négy fia.

Mögöttük mint erőd az “öss”, a székely ház, Bordázott tornáccal, jégvirág-ablak-
kal,

Bombával nem bírt csak, bár veszély jött még száz. Egyezer kilencszáznegyvenet
írtak tán,

Álomnak havában, mikor már rideg volt
Bakancs, és Ehedben csikorgott hó és szán.

Minden olyan tiszta: hó, kötény s fal fehér, Lencséhez nem szokott nyolc riadt
tekintet Reménye mégis a jó hírig épp elér.

Látja-e Isten e védtelen családot? Küld-e az arcukra mosolyt és örömet,
S nem csupán asztaluk szélére kalácsot?

Ott lebeg előttük karácsony illata,

Tán még nem is sejtik, hogy ez lesz életük

Utolsó nagy, közös, boldog pillanata. Nagyapámnak arca szilaj, több mint elszánt,
Bajsa mögé bújik, jobb szemmel hunyorít, Ilyen arcot a sors nem könnyen, de
felszánt.

Zsebében mintha már rejtene egy töltényt, Kint dúl a háború, frontra is kell férfi,
S ő már bizton tudja, bevonul majd önként. Nagyanyám távoli mint egy kopott
szentkép Fejkendője mögött éppen eltűnőben,

Pedig látszik, nemcsak kislányként volt ily szép.

Méhében hetedszer is fogan egy gyermek,

Nem megváltó, csak egy anygalka lesz szárnyal, S együtt mentő szánról égbe
felröpülnek.

Három kis legényük: álruhás hercegek, Csatába mennének apjukkal, ha hívná,
Kezük, lábuk, arcuk izmai edzettek,

Helyette nagyapám küldte – és ők mentek – Városba csicskásnak, tanoncnak,
inasnak, Cipésznek, molnárnak és postamesternek.

Legkisebb nagybátyám oly apró gyerek volt, Hogy csibészség gyanánt vadcserez-
nyehéjjal Békenték, míg bőrén nem maradt fehér folt.

Nagynéném kislányként szintén olyan pöttöm, Volt, hogy egy nővére szárnya alá
kapva, Hordozta őt, s ugrott érte mindig rögtön.

Jobb szélen a képen áll e kedves néne, Réginának hívták, így, csak hosszú é-vel,
Pedig királylány volt, idézni így kéne.

Álruhája mindig őt jól elrejtette,